

Kendine Ayna Tutmak

Engin Gençtan *İnsan Olmak* Metis Yayınları 2018, 181 s./ ISBN -13:978-975-342-398-4

Feyza Sarı¹

1932 yılında İzmir’de dünyaya gelen Engin Gençtan, 1956 yılında İstanbul Üniversitesi fakültesinden mezun oldu. New York ve Kolombiya’da beş yıllık nörolojik ve psikolojik eğitimini tamamladı. Genel çocuk psikolojisi, dinamik psikiyatri ve nöroloji alanında çalışmalar yaptı. ODTÜ, Marmara, Ankara ve Boğaziçi gibi birçok önemli üniversitede öğretim üyeliği yaptı. 1982 yılında Ankara’da çalışırken bir sabah üniversiteye geldiğinde görevliler İstanbul’dan gelen bir kadının görüşmek için onu beklediğini söylediler. Kadının mütevazı ve saygılı halinden etkilenen yazar,

kadına neden onu görmek istediğini sorduğunda, ilk iki kitabını okuduğunu, bir dileği olduğunu ve bunu iletmek için İstanbul’dan kalkıp geldiğini söyledi. Ziyaretçisi “Sizden bir ricam var, lütfen bizim için de yazın” dedikten sonra veda edip ayrıldı. Bu ziyaretin kendisinde o an fark edemediği bir iz bıraktığını söyleyen yazar, aynı yıl tatil için gittiği bir güney kasabasında tek başına yüzerken bir an bu ziyaretçisini anımsamış ve akabinde uzun bir yürüyüş yaparken *İnsan Olmak* adlı kitabının konu başlıkları aklında belirmiştir. Ertesi sabah konu başlıklarını sıralayarak yazan yazar Ankara’ya döndüğünde kitabı bir çırpıda gönlünden/zihninden fıskırırçasına yazdığını belirtiyor. Bu ziyaret olmasaydı bu kitap aynı şekilde yazılır mıydı bilinmez. Kendini dönüştürmek, insan denen varlığı daha derin kavramak isteyenler için akademik dünyanın kalıplarına sıkışmadan yazılan, herkesin anlayabileceği bu kitabın temelinde isimsiz ziyaretçinin, yazar üzerindeki etkili olduğunu düşünüyorum.

¹ feyzahidayets@gmail.com

(Bu yazı Young Academia ve İdeal Bilge Gençlik Spor ve İzcilik Kulübü Derneği iş birliğinde Prof. Dr. Hür Mahmut Yücer yönetiminde “Medeniyet Okumaları Yazarlık Atölyesi” kapsamında üretilmiştir.)

Psikiyatri üzerine yazdığı kitaplarda varoluşçu psikiyatri ve psikanalitik düşünce temel konuları çalışma alanına gönül veren profesör, yaşamın inceliklerine değindiği ve bilgisini cömertçe paylaştığı bir hayat yaşadı. Akıcı bir dille kaleme aldığı kitapları akademik camianın yanı sıra sokaktaki insanın dünyasına da tutunmayı başardı. Gençtan, engin bilgilerini ve tecrübelerini durmadan aktarmaya çalıştığı, fazladan bir insana daha ulaşmaya çalıştığı 86 yıllık bir hayat yaşadı ve 20 Şubat 2018’de Dünyaya gözlerini yumdu.

Eser, günümüz psikoloji ve kişisel gelişim kitaplarının okuyucuyu bencillığe yönelten, başkalarını suçlayarak rahatlatmaya çalışan, adeta bir ağrı kesici vazifesi gören ve anlık çözümler üreten kitapların yerine kişinin benliğinin derinliklerine inerek, yaşadığı olayların nedenlerine ayna tutuyor. İçimizdeki yaraların kökenine inerek, tedavi edilmesi gerektiğini ve hiçbir sorunun tek taraflı olamayacağını ön gördüğünü söylemesi gibi kitabın naif ve bilimsel yaklaşımı kişinin kendiyile yüzleşmesini kolaylaştırıyor.

Kitapta İzlenen Yol

Kitapta, 13 başlık altında insan olmanın çeşitli halleri ince bir duyarlılık ve sade bir üslupla ele alınıyor.

İnsanın doğumundan itibaren karakter oluşumunda birey-toplum ilişkisinin ve ayrıca genetik faktörlerin etkili oluşuna değiniyor. Geçmiş çağlardan günümüze dek toplumda ve hayatta değişen olguları ele alarak bu değişimin günümüz insanında oluşturduğu dengesizliği temel alıyor. Yazar, insanın politik bir varlık olduğunu ama bunun kendi seçimi olmadığını, bugüne değin denemiş olduğu toplum modelleri, onun özgür olma isteği ile bağımlılığı yeğlemesinin arasında yaşattığı çelişkilere çözüm bulma çabalarından olduğuna değiniyor. Aynı zamanda bu çelişkilerin insanın, doğanın bir parçası, aynı zamanda doğadan kopuk hem insan hem hayvan olmasından kaynaklandığını ileri sürüyor.

Birey ve Toplum

Gençtan’a göre toplumların politik bir düzen oluşturmasında başlıca etmen savaş olmuştur. “Başlangıçta insanın doğal bir savaş içgüdüğü yoktu. İkel gruplar barış ve sükûn içinde yaşamışlardı. Eskimolar, Avrupalılarla ilk karşılaştıklarında, onların birbirlerini öldürmelerini ya da birbirlerinin toprağını çalmalarını bir türlü anlayamamıştı. Toprakların altında bulunulabilecek değerli madenlerin buz ve karla kaplı olduğuna şükretmişler, çoraklıklarının kendilerini saldırıdan koruduğuna inanmışlardı.” Samimiyetsizliği ilkel

toplumların bilmediği bir davranış olduğunu ileri süren yazara göre; “Samimiyetsizlik uygarlıkla gelmiştir. Çünkü uygarlıkla birlikte diplomasi de gelişmiş, çalınacak şeylerin sayısı da artmıştır.” İnsanın toplumsallaşması sonucu, kendisini koruma amacı dışında saldırgan davranışlar göstermeyen, barışçı, doğa insanı türünün de tükenmiş ve savaş güdüsünün insan karakterinin bir parçası durumuna gelmiş olduğunu öne sürüyor.

Dünyayı politik liderlerin ve sistemlerin yönettiği bir gerçek mi? Yoksa insanın yarattığı ve teknoloji dediği bu dev, başına buyruk bir hızla ilerliyor ve politik sistemlerle liderler de dâhil olmak üzere hepimizi birlikte mi sürüklüyor? Özgür insanın uygarlığın ürünü ve göstergesi olduğunu söyleyenler özgürlükle neyi kast ediyorlar? İnsanlık kendi geleceğinin denetimini elinde tutamadığında özgürlükten söz edilebilir mi? Cevabı kendi içinde olan, sorularla okuyucuya düşündürmek üzere birinci bölümü sonlandırıyor

Anne-Baba ve Çocuk Ekseni

Anne-Baba çocuk ilişkisinin karakter oluşumunda ne kadar önemli bir etken olduğunu çok açık bir şekilde görebiliyoruz. Kurulan cümleler ve gösterilen davranışlar çocukların karakterinin oluşmasında etkili bir faktör olurken bununla birlikte genetik faktörlerin de oldukça önemli olduğu son yıllarda yapılan araştırmalarla ortaya konuyor. Yine de çocuğun sonradan hangi kişilik özelliklerine dönüşeceği birey-çevre ilişkisi tarafından belirlenebildiği belirtiliyor.

Sorunlu Anne-Baba ve çocuk ilişkisine değinmek gerekirse, yapılan çoğu davranışların bilinçdışı ortaya konduğu aşikâr. Bu tıpkı yumurta mı tavuktan tavuk mu yumurtadan bilmecesine benziyor. Anne veya babanın yaptığı aşırılıklara, bir zamanlar onlar çocukken maruz kaldığı ve tam da bu yüzden olgunlaşamadıkları için olgun bir birey yetiştirmeleri zorlaşıyor. Son yıllarda genetik alanının hızlı gelişmesi bireyin karmaşık özelliklerinin kalıtsal olabileceğini de gösteriyor. Yani, karakter oluşumunda genetik mirasımızın etkisi de oldukça fazla. Bize kalıtsal olarak gelmiş, birçoğumuzun hissettiği anlam veremediğimiz acı veren duygular, anlamı olmayan korkular belki de büyük atalarımızın birebir deneyimlemek zorunda kaldığı acılardı, bu duygu ve hastalıklar bize onlardan miras kalmıştı. Bu bilinç insana inanılmaz bir sorumluluk yüklüyor ve sadece kendimizden değil ailemizin her bir ferdinden, toplumumuzdan ve hatta dünyaya henüz gelmemiş olanlardan dahi sorumlu tutuyor.

Kitabı alanındaki diğer eserlerden ayıran ilk etmen, okuyucuyu yormadan sade bir lisanla ve üşenmeden her konunun derinliklerine inerek adeta terapideymiş gibi hissettirmesi. Ayrıca kitabın varoluşçu psikolojinin etkisi altında olduğunu net bir biçimde görebiliyoruz.

İnsana aslında farklı açılardan bakan Carl Gustav Jung'un ve Erich Fromm'un yaklaşımları Gençtan'ın kendine en yakın bulduğu bakış açılarıdır. Her iki şahsiyetin görüşlerini kendi deneyimleriyle birlikte bu eserde harmanlamış. Alanın uzmanlarının yanı sıra, kitabın adıyla müsemma insan olmayı, kendine ayna tutmayı, benliğinin derinliklerine gizlenmiş olan nefsin tanımayı isteyen her insanın okuması gereken psikoloji-kişisel gelişim kitapları arasında önemli bir yer edinmiştir.